

«Διαθεματικό project: Ιμπρεσιονιστικές πινελιές στον κήπο ενός εγωιστή γίγαντα»

Καππάτου Αναστασία

Διδ. Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, Πειραματικό Δημοτικό Φλώρινας
natassakf@hotmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εισήγησης αποτελεί η παρουσίαση του διαθεματικού project με τίτλο: «ιμπρεσιονιστικές πινελιές στον κήπο ενός εγωιστή γίγαντα», το οποίο σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε στην Γ' τάξη του Πειραματικού Δημοτικού Φλώρινας, κατά το σχολικό έτος που διανύουμε. Συνιστά μια απόπειρα δημιουργικής σύμπλευσης των διδακτικών αντικειμένων της Νεοελληνικής Γλώσσας, των Τ.Π.Ε και της Εικαστικής Αγωγής. Ειδικότερα, στο πλαίσιο υλοποίησης του πολιτιστικού προγράμματος «Artful thinking», οι μαθητές γνώρισαν τους εκπροσώπους και την τεχνοτροπία του εικαστικού κινήματος του ιμπρεσιονισμού. Μέσω ειδικά σχεδιασμένης παρουσίασης στη σχολική τάξη, προβλήθηκαν αντιπροσωπευτικές ιμπρεσιονιστικές δημιουργίες, στις οποίες οι ίδιοι οι μαθητές διέκριναν τα βασικά χαρακτηριστικά της τεχνοτροπίας τους, μέσω ειδικά σχεδιασμένων ερωτήσεων. Έπειτα, επιλέχθηκε ένας μετα-ιμπρεσιονιστής ζωγράφος ο Van Gogh, προβλήθηκε η ζωή του και μελετήθηκαν δυο συγκεκριμένα έργα του: η «έναστρη νύχτα» και «πο βάζο με τα δεκαπέντε ηλιοτρόπια». Οι μαθητές εντόπισαν την ιδιαίτερη τεχνοτροπία του ζωγράφου, εξέφρασαν την άποψή τους για κάθε ένα από τα δύο αυτά έργα και κατόπιν τα αποτύπωσαν. Παράλληλα, όταν ολοκληρώθηκε η επεξεργασία της ενότητας της Νεοελληνικής Γλώσσας με τίτλο: «Ο κήπος του εγωιστή γίγαντα», ζητήθηκε η αυθόρμητη έκφραση των μαθητών με τη συνδρομή των χαρακτηριστικών της ιμπρεσιονιστικής τεχνοτροπίας στα οποία είχαν ήδη ασκηθεί.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: διαθεματικό project, artful thinking, ιμπρεσιονισμός, νεοελληνική γλώσσα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών και η δημιουργία ενός κατάλληλου κλίματος, το οποίο θα διευκολύνει τη μάθηση και θα προάγει την ψυχοκοινωνική προσαρμογή όλων των μελών της σχολικής κοινότητας αποτελούν ορισμένες από τις βασικές αρχές του Νέου Σχολείου. Η εστίαση στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή των μαθητών είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς τις τελευταίες δεκαετίες έχει καταγραφεί σημαντική αύξηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι έφηβοι ακόμα και σε σχολεία αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών (Achenbach, Rescorla, & Ivanova, 2005. Χατζηχρήστου, 2004, 2011).

Η αύξηση των προβλημάτων οδήγησε σε μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση αλλά και στην παροχή σχολικών ψυχολογικών-συμβουλευτικών υπηρεσιών. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές συντέλεσαν στον επαναπροσδιορισμό του ρόλου όλων των μελών της σχολικής κοινότητας (στελεχών εκπαίδευσης, εκπαιδευτικών, ειδικών παιδαγωγών, σχολικών ψυχολόγων κ.ά.) σύμφωνα με τις σύγχρονες διεθνείς τάσεις και θεωρητικές προσεγγίσεις της παιδαγωγικής και της σχολικής ψυχολογίας (Oakland & Jimerson, 2007).

Οι θεωρίες της πολλαπλής νοημοσύνης και της συναισθηματικής νοημοσύνης επίσης διαμόρφωσαν νέες προοπτικές στην εκπαίδευση και ανέδειξαν και άλλες διαστάσεις της προσωπικότητας του ατόμου, όπως η συναισθηματική, που μέχρι τότε υποβαθμιζόνταν στο σχολείο (Gardner, 1993. Goleman, 2011. Gottman, 2011).

Ειδικότερα, όπως αναφέρεται στο Φλουρής (2006) ο Gardner με τη θεωρία των «Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης», υποστήριξε ότι η νοημοσύνη είναι ένα σύνθετο πλέγμα διαφορετικών ικανοτήτων κάθε μια από τις οποίες μπορεί να αποτελεί έναν τύπο νοημοσύνης. Ακόμη λαμβάνοντας υπόψη ένα πλήθος ερευνών υποστήριξε ότι και τα παιδιά μικρότερης ηλικίας μπορούν να αλληλεπιδράσουν με τα έργα τέχνης αποδεικνύοντας ότι η αισθητική εμπειρία μπορεί να συμβάλλει στην πολύπλευρη ανάπτυξη της νοημοσύνης, καθώς προσφέρει πλήθος συμβόλων για επεξεργασία. (Gardner, 1990: 53). Ταυτόχρονα, η καλλιέργεια των συναισθημάτων με σκοπό την ανάπτυξη των παιδιών, συναισθηματικά και κοινωνικά, είναι πολύ σημαντική για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των μελλοντικών ενηλίκων και καθοριστική για τη μετέπειτα πορεία τους στη ζωή. Τα βιώματα κάθε παιδιού κατά την προσχολική ηλικία επηρεάζουν τη σχολική προσαρμογή, σε συνδυασμό βέβαια με τα οικογενειακά χαρακτηριστικά, και διαμορφώνουν την κατάλληλη αναπτυξιακή υποδομή πάνω στην οποία θα αποτυπωθούν οι σχολικές εμπειρίες (Pianta & Walsh, 1996).

Από τα παραπάνω ερευνητικά δεδομένα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι προκειμένου να υπηρετήσουμε τους σύγχρονους σκοπούς της παιδαγωγικής διαδικασίας για τη δημιουργία ενεργά σκεπτόμενων και συναισθηματικά ολοκληρωμένων μαθητών, η συνύπαρξη της τέχνης σε όλες τις γνωστικές περιοχές είναι επιβεβλημένη.

Ένας από τους πλέον πρόσφορους τρόπους για να πραγματοποιηθεί αυτός ο συγκεκρισμός είναι η εφαρμογή του προγράμματος " Artful thinking". Μέσω του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος οι μαθητές έρχονται σε επαφή με διαφορετικά κινήματα και τεχνοτροπίες στο χώρο της τέχνης. Λαμβάνοντας το έναυσμα από μια θεματική ενότητα κάποιου γνωστικού αντικείμενου (Μαθηματικά, Νεοελληνική Γλώσσα κ.α.) πραγματοποιείται διασύνδεση με την τέχνη. Ακολουθούν ειδικά σχεδιασμένες παρουσιάσεις στη σχολική τάξη, όπου προβάλλεται η ζωή και το έργο σημαντικών εκπροσώπων ποικίλων εικαστικών ρευμάτων και γίνεται ειδική αναφορά σε ένα συγκεκριμένο έργο τους μέσω εστιασμένων ερωτήσεων. Ταυτόχρονα, πραγματοποιούνται επισκέψεις σε εκθέσεις ζωγραφικής με συναφές αντικείμενο.

ARTFUL THINKING

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα Artful Thinking ξεκίνησε από το Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ το 2004-2006 σε συνεργασία με δημόσια σχολεία της περιοχής του Traverse City με απώτερο σκοπό να βοηθήσει τους αποφοίτους του να σκέφτονται αποτελεσματικά μελετώντας και αναλύοντας έργα τέχνης. Μέσω της εφαρμογής του συγκεκριμένου προγράμματος οι φοιτητές και κατ' επέκταση οι μαθητές των σχολείων που εφαρμόστηκε, εξασκούνται στην εκμάθηση 6 ρουτίνων σκέψης οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν σε κάθε πρόβλημα που θα αντιμετωπίσουν στη ζωή τους (από τα μαθηματικά προβλήματα μέχρι την επεξεργασία ενός ποιήματος ή ενός κειμένου). Οι ρουτίνες σκέψης στις οποίες εξασκούνται οι μαθητές είναι: Η αιτιολόγηση, η διατύπωση ερωτήσεων και η επιχειρηματολογία, η εξερεύνηση απόψεων, η παρατήρηση και η περιγραφή, η ανεύρεση δυσκολιών και τέλος η σύγκριση και η διασύνδεση (Barahal, S. 2008).

Η μεθοδολογία του εκπαιδευτικού προγράμματος συνίσταται στην διατύπωση συγκεκριμένων ερωτήσεων προς τους εκπαιδευόμενους που προκύπτουν από την μελέτη ενός έργου τέχνης, οι οποίες αποσκοπούν στην εγκαθίδρυση των παραπάνω ρουτίνων σκέψης. Παρέχοντας ένα παράδειγμα θα μπορούσαμε να πούμε ότι για την εγκαθίδρυση της ρουτίνας σκέψης: Παρατηρώ και Περιγράφω- υπάρχουν τρεις βοηθητικές ερωτήσεις: - Τι βλέπεις;- Τι γνώμη έχεις γι' αυτό που βλέπεις;-Τι σε κάνει να σκέφτεσαι; (Tishman & Palmer, 2007).

Με την εφαρμογή του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος εις βάθος χρόνου οι μαθητές μυσούνται στον κριτικό τρόπο σκέψης, μαθαίνουν να αιτιολογούν την άποψή τους και θέτουν ερωτήματα για των οποίων οι απαντήσεις δεν είναι προφανείς.

Από την αρχή της σχολικής χρονιάς -2017/2018- οι μαθητές ήρθαν σε επαφή με τις βασικές αρχές του εκπαιδευτικού προγράμματος "Artful thinking". Παρά το νεαρό της ηλικίας τους (Γ' τάξη) ανταποκρίθηκαν με μεγάλη ευκολία στο πρόγραμμα, κυρίως διότι ήταν κάτι νέο γι' αυτούς και ευχάριστο, καθώς υπήρχε εμπλοκή της εικαστικής δημιουργίας.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΥ PROJECT

ΦΑΣΗ Α'

Επεξεργασία αφηγηματικού κειμένου

Σε πρώτη φάση πραγματοποιήθηκε η εφαρμογή των βασικών αρχών του εκπαιδευτικού προγράμματος "Artful thinking" σε ένα λογοτεχνικό κείμενο που συμπεριλαμβάνεται στο διδακτικό εγχειρίδιο της Νεοελληνικής Γλώσσας της Γ' Δημοτικού με τίτλο: «Ο εγωιστής γίγαντας». Η επιλογή του συγκεκριμένου κειμένου μόνο τυχαία δεν ήταν. Το αριστούργημα του Όσκαρ Ουάιλντ πετυχαίνει με γλαφυρό τρόπο, όμορφες οπτικές και ακουστικές εικόνες και με γλώσσα εύληπτη για τα παιδιά της ηλικίας αυτής να ενισχύσει τη συναισθηματική νοημοσύνη των μαθητών. Περιγράφει τη ζωή ενός εγωιστή γίγαντα, ο οποίος έδιωχνε τα παιδιά από τον κήπο του, και γι' αυτό το λόγο έμενε καταδικασμένος σε έναν αιώνιο χειμώνα μέχρι τη στιγμή που νοιάστηκε

για ένα μικρό αγοράκι, το βοήθησε και κατάφερε, με τον τρόπο αυτό, να αποδιώξει τον εγωισμό του, απολαμβάνοντας την άνοιξη στον κήπο του. Το αφηγηματικό αυτό κείμενο μιλάει με απλά λόγια για μεγάλα ζητήματα της ζωής, όπως η ανθρώπινη μοναξιά, ο εγωισμός, η δεύτερη ευκαιρία και η ελπίδα.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- να προβληματιστούν αναφορικά με τις σχέσεις των ανθρώπων και ιδιαίτερα μεταξύ μεγάλων και μικρών·
- να προβληματιστούν αναφορικά με την αξία της αγάπης και της προσφοράς·
- να ενδυναμωθεί η κριτική σκέψη των μαθητών·
- να μάθουν να συζητούν και να κοινοποιούν τις απόψεις και τα συμπεράσματά τους·
- να εξοικειωθούν με τη δημοσιοποίηση και την παρουσίαση εργασιών καθώς και με τα σχόλια και την κριτική που τα συνοδεύουν·

Προκειμένου να βοηθηθούν οι μαθητές της ηλικίας αυτής να προσεγγίσουν τις παραπάνω έννοιες τέθηκαν τα παρακάτω ερωτήματα, έπειτα από την επεξεργασία του κειμένου.

Αφού αναλύθηκε η λέξη «εγωισμός» τέθηκαν στους μαθητές οι παρακάτω ερωτήσεις:

Εμείς είμαστε εγωιστές στη ζωή μας;

Ας σκεφτούμε ένα παράδειγμα από τη σχολική ζωή που να δείχνει ότι είμαστε εγωιστές.

Τι θα πάθει ένας άνθρωπος, όπως και ο γίγαντας στην ιστορία μας, αν δεν σταματήσει ποτέ να είναι εγωιστής;

Τι μπορούμε να κάνουμε, ώστε να μειώσουμε τον εγωισμό μας;

Πώς ένιωσε ο γίγαντας όταν βοήθησε το μικρό παιδάκι να ανέβει στο δέντρο;

Γιατί το έκανε; Τι ένιωσε γι' αυτό;

Αφού οι μαθητές μέσω των ερωτήσεων αυτών προβληματίστηκαν σε μεγάλο βαθμό ως προς την έννοια του εγωισμού που όλοι οι άνθρωποι έχουμε ακολουθήσει η δεύτερη φάση της δράσης.

ΦΑΣΗ Β'

Γνωριμία με το εικαστικό κίνημα του ιμπρεσιονισμού

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΙ- ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

- Να αναγνωρίζουν ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά του κινήματος του ιμπρεσιονισμού, όπως τα εξής:
- Μικρές και πινελιές στο χαρτί που να μοιάζουν με παχύ στρώμα μπογιάς
- Χρήση βασικών χρωμάτων
- Σπάνια χρήση του μαύρου χρώματος
- Αξιοποίηση φωτεινών και έντονων χρωμάτων
- Να έρθουν σε επαφή με έναν από τους σημαντικότερους μετα-ιμπρεσιονιστές ζωγράφους.
- Να περιγράψουν και να σχολιάσουν εμπειρίες από τη ζωή του.
- Να γνωρίσουν σημαντικά έργα του.

- Να παρατηρήσουν τη φύση και τα παιχνίδια του φωτός στο έργο του.
- Να αντιληφθούν τις εκφραστικές δυνατότητες της ζωγραφικής.

Στο πλαίσιο της διδακτικής ώρας των Εικαστικών ακολούθησε η γνωριμία των μαθητών με το κίνημα και τους εκπροσώπους του ιμπρεσιονισμού. Σε πρώτη φάση έγινε προβολή μιας παρουσίασης στους μαθητές των σημαντικότερων έργων και χαρακτηριστικών του κινήματος του ιμπρεσιονισμού της Ζιρό Όλγας στο <https://www.youtube.com/watch?v=Dq7zlgGpyn8&list=PL1HnGYLi5Td3MB-wsuOe0Ld1D7k-2fpT> (μέχρι το 2:52). Ακολούθησε συζήτηση με τους μαθητές και κλήθηκαν να καταγράψουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ιμπρεσιονισμού.

Γνωριμία με τη ζωή και το έργο του Van Gogh

Σε δεύτερη φάση δόθηκε έμφαση στη ζωή και το έργο του Van Gogh, ο οποίος επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από το κίνημα του ιμπρεσιονισμού. Αφού προβλήθηκε ένα ντοκιμαντέρ για την πολυτάραχη ζωή του, στη συνέχεια παρουσιάστηκαν και μελετήθηκαν στην τάξη δυο από τα σημαντικότερα έργα του: Έναστρο νύχτα (1889) και το Βάζο με δεκαπέντε ηλιοτρόπια (1888).

Έναστρο νύχτα (1889)

Βάζο με δεκαπέντε ηλιοτρόπια (1888)

Ειδικότερα, τέθηκαν τα ακόλουθα ερωτήματα στους μαθητές, σύμφωνα με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα Artful Thinking.

Τι βλέπω στους πίνακες;

Τι μου κάνει εντύπωση;

Τι χρώματα παρατηρείτε να επικρατούν στους δυο πίνακες;

Γιατί υπάρχει αυτή η αντίθεση χρωμάτων ανάμεσα στους δυο πίνακες;

Ποια συναισθήματα σας δημιουργεί ο πρώτος πίνακας και ποια ο δεύτερος;

Τι ερωτήσεις κάνω βλέποντας τους πίνακες;

Δίνω έναν δικό μου τίτλο σε κάθε πίνακα.

Στη συνέχεια προβλήθηκαν στους μαθητές δυο βίντεο που ζωντανεύουν τους δυο πίνακες του Van Gogh που τους έκαναν μεγάλη εντύπωση, καθώς πρόκειται για ψηφιακή αναπαράσταση των δυο έργων του καλλιτέχνη. Συγκεκριμένα προβλήθηκε η ψηφιακή αναπαράσταση της Έναστρης Νύχτας από τον Πέτρο Βρέλλη με μουσική υπόκρουση του Gig McKell (<https://www.youtube.com/watch?v=91mSLGOH2E>) και η ψηφιακή απεικόνιση πολλών έργων του ζωγράφου από τον Luca Agnani (<https://www.youtube.com/watch?v=MPQSN3fNLF4>)

Επέκταση

Οι μαθητές πειραματίστηκαν με την τεχνική που χρησιμοποιούσε ο ζωγράφος και φιλοτέχνησαν τις δικές τους εκδοχές των δυο γνωστών έργων του καλλιτέχνη.

Αντιπροσωπευτικά δείγματα της δουλειάς τους παρουσιάζονται στις παρακάτω εικόνες:

Εικόνα 1: Έναστρη νύχτα.

Εικόνα 2: Βάζο με δεκαπέντε ηλιοτρόπια.

Εικόνα 3: Βάζο με δεκαπέντε ηλιοτρόπια.

ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ ΙΜΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΥ

Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους μαθητές, χρησιμοποιώντας την τεχνική που έμαθαν ήδη μέσω των δημιουργιών τους και μελετώντας τα αποσπάσματα του κειμένου που περιγράφουν τον κήπο του εγωιστή γίγαντα να επιχειρήσουν να αποτυπώσουν με τα πινέλα με τέτοιο τρόπο, ώστε να φαίνεται η διαφορά στον κήπο κατά το χειμώνα και κατά την άνοιξη. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η διασύνδεση των μαθητών με το κείμενο και την τεχνική του ιμπρεσιονισμού έγιναν οι εξής ερωτήσεις:

- Ποιο είναι το βασικό θέμα του κειμένου;
- Με ποια χρώματα θα ζωγραφίσετε τον κήπο το χειμώνα και με ποια την άνοιξη;
- Θα χρησιμοποιήσετε πολύ μαύρο χρώμα;
- Θα είναι φωτεινά τα έργα σας;
- Θα ζωγραφίσετε λεπτομέρειες του κήπου;

Με τις παραπάνω ερωτήσεις οι μαθητές μόνοι τους έκαναν τη σύνδεση μεταξύ του συναισθήματος που απορρέει από την επεξεργασία του κειμένου και εκδηλώνεται στη διαφορετική αναπαράσταση του κήπου του γίγαντα στις εποχές του χειμώνα και της άνοιξης με τα βασικά χαρακτηριστικά ενός ιμπρεσιονιστικού έργου.

Αντιπροσωπευτικές δημιουργίες των μαθητών παρατίθενται στη συνέχεια.

Εικόνα 4: Ο κήπος του εγωιστή γίγαντα.

Εικόνα 5: Ο κήπος του εγωιστή γίγαντα.

Εικόνα 6: Ο κήπος του εγωιστή γίγαντα.

Εικόνα 7: Ο κήπος του εγωιστή γίγαντα.

Εικόνα 8: Ο κήπος του εγωιστή γίγαντα.

Εικόνα 9: Ο κήπος του εγωιστή γίγαντα.

Εικόνα 10: Ο κήπος του εγωιστή γίγαντα.

Εικόνα 11: Ο κήπος του εγωιστή γίγαντα.

Εικόνα 12: Ο κήπος του εγωιστή γίγαντα.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ PROJECT-ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Εφόσον επιθυμούσαμε να αξιολογήσουμε την αποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου διαθεματικού project, του οποίου η συνολική διάρκεια ανήλθε σε 6 διδακτικές ώρες, θα μπορούσαμε να καταγράψουμε την ευδόωση των εξής τομέων στόχων:

- Οι παιδαγωγικοί στόχοι, όπως διατυπώθηκαν προηγουμένως, κατά τη φάση Α' αλλά και κατά τη Β' φάση επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Συγκεκριμένα, οι μαθητές πειραματίστηκαν με τον κόσμο των συναισθημάτων, ο οποίος τους είναι ακόμη, λόγω του νεαρού της ηλικίας τους, όχι ιδιαίτερα σαφής, μέσα από τη μελέτη του κειμένου και προβληματίστηκαν για ζητήματα καθημερινά στα οποία υπάρχει έντονη δόση εγωισμού από την πλευρά τους. Κυρίως, όμως, διατύπωσαν τις απόψεις τους και συζήτησαν μεταξύ τους.

- Οι εικαστικοί στόχοι, δηλαδή, η γνωριμία με τα βασικά χαρακτηριστικά του κινήματος του ιμπρεσιονισμού και η αναζήτησή τους σε αντιπροσωπευτικά ιμπρεσιονιστικά έργα, κρίνουμε ότι ευοδώθηκαν σε αρκετά σημαντικό βαθμό, δεδομένου και του νεαρού της ηλικίας των μαθητών.

- Δημιουργικότητα, αυθόρμητη έκφραση, άσκηση δεξιοτήτων: κρίνουμε ότι οι τομείς αυτοί ασκήθηκαν σε μεγάλο βαθμό κατά τη διάρκεια υλοποίησης

του συγκεκριμένου διαθεματικού project, γεγονός που διαφαίνεται κυρίως από τις δημιουργίες των μαθητών, στις οποίες αποτυπώνεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους ο κήπος του εγωιστή γίγαντα. Παράλληλα, οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να δουλέψουν με διαθεματικό τρόπο, συνδυάζοντας σκέψεις και συναισθήματα από ένα κείμενο μέσω της εικαστικής οδού. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές άσκησαν την αυθόρμητη έκφρασή τους ενώ καλλιέργησαν δεξιότητες αδρής και λεπτής κινητικότητας.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Achenbach, T. M., Rescorla, L. A., & Ivanova, M. Y. (2005). International crosscultural consistencies and variations in child and adolescent psychopathology. In C. L. Frisby & C. R. Reynolds (Eds.), *Comprehensive handbook of multicultural school psychology* (pp. 674- 709). Hoboken, NJ: Wiley.

Agnani L., Van Gogh shadow, ανακτήθηκε από (<https://www.youtube.com/watch?v=MPQSN3fNLF4>) στις 6/2/2018.

Ζιρό Όλ., Ιμπρεσιονιστές, οι καλλιτέχνες και τα γενικά χαρακτηριστικά, ανακτήθηκε από <https://www.youtube.com/watch?v=Dq7zlgGpyn8&list=PL1HnGYLil5Td3MB-wsuOe0Ld1D7k-2fpT> στις 6/2/2018.

Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences: The theory in practice*. New York, NY: Basic Books.

Goleman, D. (2011). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα: Πεδίο

Gottman, J. (2011). *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών. Πώς να μεγαλώσουμε παιδιά με συναισθηματική νοημοσύνη. Ένας πρακτικός οδηγός για γονείς*. Επιστημονική Επιμέλεια: Χ. Χατζηχρήστου. Αθήνα: Πεδίο.

Graber C.-Guillous J. F., 1992, *Οι ιμπρεσιονιστές*, μτφ. Γ. Αλεξίου, Γκοβόστη, Αθήνα.

Κασσωτάκης, Μ. & Φλουρής, Γ. (2006α). *Μάθηση & Διδασκαλία* (Τομ. Α'). Αθήνα.

Pianta, R., & Walsh, D., (1996). *High-Risk Children In Schools: Constructing Sustaining Relationships*, Library of Congress.

Oakland, T. D., & Jimerson, S. R. (2007). School psychology internationally: A retrospective view and influential conditions. In S. R. Jimerson, T. D. Oakland & P. T. Farrell (Eds.), *The handbook of international school psychology* (pp. 453-462). Thousand Oaks, CA: Sage.

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων & Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, (2017). *Γλώσσα Γ' Δημοτικού, Ο εγωιστής γίγαντας*, σελ. 27-28 & 86-87, Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος»

Vrellis P., *Interactive animation Έναστρο νύκτα Van Gogh*, ανακτήθηκε από (<https://www.youtube.com/watch?v=91mSLGOH2E>) στις 6/2/2018.

Welton J., (1993). *Εμπρεσιονισμός*, μτφ. Ε. Μάνου, Δελθανάσης-Ερευνητές Αθήνα.